

Cuprins

Cuvânt înainte	11
Introducere	13
Capitolul 1	
Cunoașterea comună și cunoașterea științifică a vieții sociale	
Cercetarea sociologică: întrebări fundamentale	15
Cunoașterea comună: caracteristici	18
„Ruptură” sau „continuitate”?	21
„Ce” și „cum” putem cunoaște prin cercetarea științifică?	24
Caracteristicile cunoașterii științifice	26
Rolul paradigmelor în cercetarea sociologică	32
Cunoașterea științifică și valorile sociale	39
Termeni cheie	42
Probleme recapitulative	43
Capitolul 2	
Metodologia cercetărilor sociologice empirice	
Precizări terminologice	44
Conceptul de „metodologie”	46
Principii metodologice în cercetările sociologice empirice	49
Cercetarea calitativă <i>versus</i> cercetarea cantitativă	51
Tradițiile cercetării calitative	61
Metode mixte	75
Triangularea	76
Termeni cheie	77
Probleme recapitulative	78
Capitolul 3	
Analiza ipotezelor și formalizarea în sociologie	
Precizări terminologice: principiu, axiomă, ipoteză, bănuială	79
Definiția și dimensiunile ipotezei	80
Tipuri de ipoteze și modalități de elaborare a ipotezelor	83
Structura logică și validitatea ipotezelor	85
Formalizarea și structura enunțurilor sociologice	89
Explicația teoretică	90
Termeni cheie	93
Probleme recapitulative	94
Capitolul 4	
Analiza conceptelor sociologice	
Semn, semnificație și realitate socială	95
Concepte, termeni și noțiuni în științele socioumane	97

Definirea conceptelor sociologice.....	101
Analiza indicatorilor definiționali.....	107
Trecerea de la indicatori la indici.....	111
Termeni cheie.....	114
Probleme recapitulative.....	115

Capitolul 5

Măsurarea în științele socioumane

Societate și măsurare.....	116
Ce este măsurarea?.....	118
Nivelurile de măsurare.....	120
Validitatea și fidelitatea măsurării.....	124
Termeni cheie.....	128
Probleme recapitulative.....	128

Capitolul 6

Tipuri de cercetări sociologice

Primele cercetări sociologice la teren.....	129
Precizări terminologice.....	132
Tipologia cercetărilor sociologice.....	135
Clasificarea cercetărilor după rolul lor în cunoaștere.....	136
Cercetări descriptive.....	136
Cercetări explicative.....	140
Cercetări fundamentale.....	142
Cercetări aplicative.....	144
Cercetarea panel.....	144
Clasificarea cercetărilor în funcție de ideologia subiacentă.....	151
Cercetarea-acțiune.....	151
Cercetarea participativă.....	155
Cercetarea emancipativă.....	156
Cercetările feministe.....	157
Termeni cheie.....	159
Probleme recapitulative.....	159

Capitolul 7

Chestionarul

Din istoricul utilizării chestionarelor de cercetare.....	160
Ce este un chestionar de cercetare științifică?.....	162
Clasificarea chestionarelor.....	165
Structura chestionarelor.....	191
Tehnici de structurare a chestionarelor.....	195
Formularea întrebărilor.....	198
Termeni cheie.....	208
Probleme recapitulative.....	209

Capitolul 8

Interviul

Precizări terminologice.....	210
Interviul ca tehnică de cercetare.....	212
Interviul ca interacțiune psihologică și socială.....	213

Avantajele și dezavantajele utilizării interviului	216
Tipuri de interviuri	218
Interviul clinic	220
Interviul de grup	222
<i>Focus grupul</i>	223
Interviarea copiilor	231
Interviul <i>face-to-face</i>	233
Interviul telefonic	233
Numele și prenumele	234
Aplicații ale logicii interogative în ancheta prin interviu	237
Inserarea fotografiei în interviul de cercetare	239
Desfășurarea interviului de cercetare	240
Selecția și formarea operatorilor de interviu	243
Termeni cheie.....	245
Probleme recapitulative.....	245

Capitolul 9

Scalele și tehnicile de scalare

Ce sunt scalele?	246
Nivelul de măsurare și tehnicile de scalare	247
Scalarea nominală	248
Scalarea ordinală tip Likert și tip Guttman	248
Scalarea tip Likert	251
Scalarea tip Guttman	253
Scalarea de interval tip Thurstone	257
Scalele sociometrice.....	262
Scala distanței sociale	262
Scala „Locul controlului”	266
Diferențiatorul semantic.....	267
Termeni cheie.....	275
Probleme recapitulative.....	275

Capitolul 10

Sondajele de opinie publică

Apariția și evoluția sondajelor de opinie publică	278
Sondajele de opinie publică în țările ex-comuniste.....	284
Sondajele de opinie publică în societățile democratice	287
Metodologia sondajelor de opinie publică	290
Eșantionarea.....	290
Sondajele la ieșirea de la urne: teorie și practică.....	293
Critica sondajelor de opinie publică.....	304
Sondajele de opinie – ritual al democrației	308
Termeni cheie.....	312
Probleme recapitulative.....	312

Capitolul 11

Observația

Ce este observația?.....	313
Tipuri de observație	316
Reguli de observare.....	333

Termeni-cheie	336
Probleme recapitulative.....	336
Capitolul 12	
Experimentul	
Primele experimente în științele socioumane	337
Specificul metodei experimentale	338
Probleme deontologice.....	343
Definiție și concepte de bază	346
Variabilele.....	350
Schemele experimentale	353
Tipuri de experimente	360
Experimentul natural.....	361
Experimentul mental	361
Experimentele <i>ex-post-facto</i> cauză-efect	362
Experimentele <i>ex-post-facto</i> efect-cauză	363
Experimentul de laborator.....	366
Experimentul de teren	372
Etapele cercetării experimentale	376
Termeni cheie.....	391
Probleme recapitulative.....	392
Capitolul 13	
Studiul documentelor sociale	
Ce este un document social?	393
Clasificarea documentelor sociale.....	395
Recensământul populației	397
Alte documente cifrice	402
Valoarea și limitele utilizării documentelor cifrice în cercetarea sociologică	405
Documente scrise necifrice	409
Biografia socială	416
Povestirea vieții.....	420
Trecerea în revistă a vieții.....	422
Cursul vieții.....	424
Valoarea și limitele utilizării documentelor personale în cercetarea sociologică	426
Documentele vizuale în cercetarea socială.....	431
Fotografia.....	431
Termeni cheie.....	441
Probleme recapitulative.....	441
Capitolul 14	
Analiza de conținut	
Preliminarii	442
Specificul analizei de conținut	447
Unitățile de analiză	454
Paragraful.....	456
Schema de categorii	457
Etapele analizei de conținut	458

Procedeele analizei de conținut.....	461
Aplicarea tehnicilor de analiză de conținut	468
Termeni cheie.....	470
Probleme recapitulative.....	470
Capitolul 15	
Studiul de caz	
Specificul studiului de caz	471
Tipologia studiilor de caz.....	473
Selectarea cazurilor	475
Colectarea dovezilor și generalizabilitatea în studiile de caz	476
Monografia sociologică.....	479
Redactarea studiilor de caz	481
Termeni cheie.....	483
Probleme recapitulative.....	483
Capitolul 16	
Analiza secundară și arhivarea cercetărilor sociologice	
Ce este analiza secundară?	485
Cum se realizează analiza secundară?.....	486
Valoarea și limitele analizei secundare	490
Arhivarea cercetărilor sociologice empirice	493
Apariția și evoluția arhivelor de date sociale	495
Termeni cheie.....	499
Probleme recapitulative.....	499
Încheiere.....	501
Anexe	503
Glosar	543
Bibliografie	561

Introducere

Când, în urmă cu cincizecișicinci de ani, făceam primele mele investigații sociologice de teren, știam mai puțin despre metodele și tehnicile de cercetare, dar eram mai încrezător decât sunt astăzi în posibilitățile sociologiei de a influența deciziile politice în sensul asigurării unui trai decent fiecăruia. Pe atunci, eram foarte sigur de valoarea tehnicilor sociometrice, pe care le-am aplicat, probabil, primul în România, într-o cercetare complexă privind omul și societatea industrială (Caramelia, Chelcea *et al.*, 1966), și eram convins de funcția critică a sociologiei. Astăzi, n-aș mai recomanda cu atâta căldură apelul la sociometrie în studiul grupurilor de adulți și nici nu i-aș mai îndemna cu atâta ardoare pe tineri să studieze realitatea socială pentru a o putea schimba. Și aceasta pentru că înclin să cred că studiile microsociologice au prea puțină relevanță pentru deciziile politice, ca și cele macrosociologice, de altfel, iar oamenii politici prea adesea fac apel la cercetările sociologice după ce iau hotărârile importante, interpretând concluziile sociologice în sensul deciziilor luate. Situația socială din România s-a schimbat radical, fără ca sociologii să fi prevăzut aceasta pe baza studiilor realizate.

Incapacitatea de a prezice și de a explica teoretic procesele sociale majore se pare că nu reprezintă o caracteristică doar a sociologiei românești. În general, pentru sociologi, cele mai importante procese de după cel de-Al Doilea Război Mondial (mișcările protestatare din anii '60-'70 din țările occidentale industrializate, dezvoltarea economică rapidă din Japonia și din țările est-asiatice, intensificarea vieții religioase la sfârșitul anilor '70 ai secolului trecut, în comparație cu perioada de la începutul secolului XXI, prăbușirea imperiului sovietic, a socialismului ca ideologie și ca sistem social) au constituit o mare surpriză – apreciază sociologul american Peter L. Berger. Cunoscutul profesor de la Universitatea din Boston, autor al unor lucrări de referință precum *Invitation to Sociology* (1963) și *The Capitalist Evolution* (1986), consideră că sociologia contemporană prezintă patru simptome: limitarea (concepția greșită că se pot face generalizări asupra lumii dintr-un colț ferit al acesteia), trivialitatea (manifestată în plan metodologic prin efortul de imitare a științelor naturii, apelându-se excesiv la metodele cantitative), raționalismul (se extinde nepermis raționalitatea sociologiei asupra lumii, adoptându-se modele teoretice bazate pe paradigma acțiunii raționale) și, în fine, ideologizarea (partinitatea sociologiei și poziția de avocat a sociologilor). Aceste patru simptome se manifestă în toate științele socioumane, dar pentru ca sociologia să renască ea trebuie „să se întoarcă la problemele majore ale erei clasice, să

fie cosmopolită, metodologic flexibilă și în mod deschis antiideologică” (Berger, 1992/1994, p. 42).

În sociologia românească de azi, se văd semnele alunecării – spre dreapta și spre stânga – în ideologie. Identificarea sociologiei cu propaganda nu a adus și nu va aduce respectabilitate sociologiei. Este momentul să învățăm cu toții lecția istoriei: partinitatea nu asigură, prin ea însăși, cunoașterea adevărului! Sociologia contemporană pare a fi făcut progrese însemnate în ceea ce privește metodologia: au fost continuu rafinate metodele cantitative și s-au extins metodele calitative. S-au făcut pași importanți în direcția flexibilității metodologice, de depășire a „trivialității” sociologiei. Totuși, așa cum opina Peter L. Berger, speranța se leagă de cei care au două-trei decenii de activitate științifică în față, adică de noile generații de sociologi, formați în universitățile de elită din întreaga lume pe baza unor noi programe de învățământ care să asigure renașterea sociologiei.

Frontierele dintre disciplinele științifice sunt nu numai penetrabile, dar și în schimbare. Pentru a acoperi întregul câmp al domeniului la care se aplică metodele și tehnicile prezentate, am folosit aproximativ cu același sens termenii de „cercetare sociologică”, „cercetare socială” și „cercetare socioumană” sau „cercetare în domeniul științelor sociale și comportamentale”. Cred că cititorul va accepta această convenție și nu va căuta ceartă de cuvinte. De asemenea, îmi exprim convingerea că lectura surselor bibliografice incluse la sfârșitul cărții va întregi informația prezentată sub formă didactică.

În încheierea acestui cuvânt introductiv, mărturisesc că recunoștința mea învăluie pios memoria celor pe care îi consider profesorii mei, Henri H. Stahl (1901-1991), Traian Herseni (1907-1980) și, nu în ultimul rând, Ion Chelcea (1902-1991), de la care am deprins dragostea pentru cercetarea sociologică de teren și respectul pentru adevăr.